
Konvensjonen om barnets rettigheter29. januar 2010

Komiteen for barnets rettigheter**Komiteens femtiredte sesjon**

11. - 29. januar 2010

Vurdering av rapportene som partene har lagt fram i henhold til konvensjonens artikkel 44**Avsluttende merknader: Norge**

1. Komiteen gikk gjennom Norges fjerde periodiske rapport (CRC/C/NOR/4) på sine møter nr. 1480 og 1482 (se CRC/C/SR. 1480 og 1482), som ble holdt 21. januar 2010, og den vedtok på sitt møte nr. 1501 29. januar 2010 følgende avsluttende merknader.

A. Innledning

2. Komiteen takker for presentasjonen av den fjerde periodiske rapporten, som også inneholder informasjon om gjennomføringen av konvensjonens to protokoller og de skriftlige svarene på spørsmålene fra komiteen (CRC/C/NOR/Q/4/Add. 1). Komiteen gir parten ros for den informative rapporten og setter pris på den åpne og konstruktive dialogen med en tverrsektoriell delegasjon på ledernivå, som ga komiteen en bedre forståelse av barns situasjon i partstaten.

B. Oppfølgingstiltak og framskritt oppnådd hos parten

3. Komiteen merker seg med tilfredshet at det er vedtatt:

- a) endringer i barnevernloven, herunder kapittel 5A om omsorgssenter for mindreårige (juni/juli 2009),
- b) en ny lov om oppretting av en barnesakkyndig kommisjon for barnevernsaker (mars 2009),
- c) en antidiskriminerings- og tilgjengelighetslov (januar 2009),
- d) ny utlendingslov (15. mai 2008),
- e) en lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (januar 2006),

f) en lov om et likestillings- og diskrimineringsombud og en likestillings- og diskrimineringsnemnd (januar 2006), og

g) ny barnehagelov (juni 2005).

4. Komiteen hilser velkommen partens ratifisering av protokollen om å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker, særlig kvinner og barn, som er et supplement til FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet, i september 2003.

C. De viktigste områdene der komiteen har innvendinger og anbefalinger

1. Generelle gjennomføringstiltak (artiklene 4 og 42 og artikkel 44 nr. 6 i konvensjonen)

Tidligere anbefalinger fra komiteen

5. Komiteen gleder seg over partens innsats for å følge opp komiteens avsluttende merknader til partens tredje periodiske rapport om gjennomføringen av konvensjonen (CRC/C/15/Add. 263) og de innledende rapportene om oppfølgingen av de to valgfrie protokollene (CRC/C/OPAC/NOR/CO/1 og CRC/C/OPSA/NOR/CO/1), og komiteen gjør parten oppmerksom på at de positive aspektene, betenkelighetene og anbefalingene som komiteen presenterer i disse avsluttende merknadene, refererer seg til partens forpliktelser i henhold til disse tre traktatene.

Forbehold

6. Komiteen er betenkt over partens forbehold til artikkel 10 nr. 2 bokstav b og artikkel 10 nr. 3 i Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter "angående plikten til å holde unge som er tiltalt eller dømt for straffbare forhold atskilt fra voksne", ettersom dette også har innvirkning på de rettigheter barn har i henhold til barnekonvensjonen.

7. Komiteen ber innstendig parten om å vurdere å trekke tilbake det ovenfor nevnte forbeholdet og henleder partens oppmerksomhet på punktene 59 og 60 i disse avsluttende merknader når det gjelder håndtering av mindreårige og kriminalitet.

Lovgivning

8. Komiteen merker seg det arbeidet regjeringen har satt i gang for å endre lover eller vedta nye lover, for å bringe den nasjonale lovgivningen i fullt samsvar med konvensjonen, og uttrykker tilfredshet med at regjeringen har tatt initiativ til en sakkyndig utredning om forholdet mellom konvensjonen og norsk rett (Søvig-rapporten).

9. Komiteen anbefaler at parten fortsetter arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen, herunder gjennom lovendringer eller nye lover når det gjelder

barnets rett til å bli hørt i helsespørsmål, vern om barnets rett til privatliv og regelverk for utnevning av verger for barn som er skilt fra sine foreldre.

Samordning

10. Komiteen erkjenner at det kommunale selvstyret i Norge har stor verdi, men den er betenkt over at arbeidet for å få til en bedre samordning mellom staten og kommunene, mellom kommunene innbyrdes og internt i kommunene ikke har vist seg effektivt, og at tjenestetilbudet, tilgangen til tjenestene og samordningen av de ulike tjenestene, samt evnen til å tilpasse seg nye utfordringer, derfor ikke er garantert på sammenlignbart vis over hele landet. Komiteen merker seg med bekymring at det er stor variasjon i kommunenes implementering av barns rettigheter i tjenestene, både med hensyn til omfanget av slike tjenester og innenfor hvilke rammer de ytes. Komiteen er også bekymret for at mangelen på samordning skal føre til at utsatte grupper av barn, hvis rettigheter har en tendens til å bli neglisjert, blir offer for mangler i implementeringen av deres rettigheter.

11. **Komiteen anbefaler som et særlig viktig tiltak at parten overvåker nøye hvordan barns rettigheter blir implementert i de forskjellige deler av landet, herunder gjennom regjeringens initiativ "Bedre overvåking", at den styrker bruken av sine tilsynsmekanismer for å påse at alle tjenesteleverandører retter seg etter de vedtatte forskrifter og rammer, og at den sørger for at systemet av samordnede tjenester på alle nivåer tar særlig hensyn til barn som har behov for spesiell bistand for å kunne nyte sine rettigheter fullt ut.**

Internasjonalt samarbeid

12. **Komiteen hilser velkommen partens betydelige innsats for og bidrag til internasjonalt samarbeid. Komiteen er også glad for partens utredning om "Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi" (Stortingsmelding nr. 10 2008-2009), som inneholder en rekke henvisninger til barns rettigheter, og komiteen merker seg med interesse partens støtte til FNs arbeid for å utvikle internasjonale standarder for næringsliv og menneskerettigheter, som skal referere til barn og deres rettigheter. Komiteen oppfordrer parten til også å ta i betraktning komiteens avsluttende merknader i sitt samarbeid med bilaterale utviklingspartnere, for å styrke barns mulighet til å nyte godt av sine rettigheter.**

Uavhengig overvåking

13. Komiteen merker seg den nylig vedtatte endring i Barneombudets åremålsperiode, men beklager at komiteens forslag om å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn, ikke ble tatt til følge, selv om et slikt mandat ville ha vært en måte å gi barn øyeblikkelig hjelp på, om nødvendig, og selv om det kunne ha vært et redskap for å kartlegge viktige problemområder der barns rettigheter blir krenket.

14. **Komiteen anbefaler at parten vurderer å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn og ressurser til å følge opp klager på en rask og effektiv måte.**

Tildeling av ressurser

15. Komiteen er tilfreds med orienteringen om at det på statsbudsjettet for 2010 er bevilget 400 ekstra stillinger til kommunene, men påpeker at disse bevilgningene, med tanke på den utstrakte graden av selvstyre kommunene har, ikke nødvendigvis vil bli brukt til å forbedre tjenestene for barn. Komiteen merker seg også at det ifølge parten selv vil bli nødvendig med flere stillinger i årene som kommer. Komiteen er betenkt over informasjon den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at tjenestene for barn varierer, alt etter hvor i landet man bor, og at enkelte av disse tjenestene er sterkt underbemannet og mangler tilstrekkelig ressurser.

16. Komiteen ber innstendig parten om å videreføre og styrke innsatsen for å gi kommunene økt bemanning og de materielle ressurser de trenger, for å sikre at det er tjenester av god kvalitet tilgjengelig for å realisere barns grunnleggende rettigheter over hele landet, og treffe tiltak for å sikre at kommunene bruker de bevilgede ressursene til dette formål. Komiteen anbefaler at parten innfører budsjettsporing ut ifra et barnerettighetsperspektiv, med tanke på å overvåke budsjettmidler som er bevilget til barn, og at parten i den forbindelse tar i betraktning de anbefalinger komiteen kom med etter dagen med generell diskusjon om temaet "Ressurser til realisering av barns rettigheter - statenes ansvar", 21. september 2007.

Spredning, opplæring og bevisstgjøring

17. Komiteen setter pris på partens innsats for å spre kunnskap om konvensjonen og lære opp fagfolk og andre som arbeider med barn, men det bekymrer komiteen at denne opplæringen ikke fullt ut dekker alle yrkesgrupper, at den ikke er obligatorisk og at den ikke blir systematisk fulgt opp. Komiteen er særlig betenkt over at lokale myndigheter med ansvar for barn ikke er godt nok informert om de rettigheter barn har i henhold til i konvensjonen.

18. Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, herunder barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolenes læreplaner på alle nivåer.

3. Generelle prinsipper (artiklene 2, 3, 6 og 12 i konvensjonen)

Ikke-diskriminering

19. Komiteen er tilfreds med at en ny lov om forbud mot diskriminering trådte i kraft i januar 2006, og at det i 2006 også ble opprettet et likestillings- og diskrimineringsombud og en likestillings- og diskrimineringsnemnd, og vedtatt en handlingsplan for å fremme likestilling og forebygge etnisk diskriminering. Komiteen merker seg den pågående debatten om hvorvidt aldersdiskriminering av barn skal tas inn i loven, og hvorvidt barn skal ha rett til å fremme klager dersom de blir diskriminert på grunn av sin alder. Komiteen er imidlertid betenkt over informasjon

den har mottatt, herunder informasjon fra barn, om at minoritetsbarn og urbefolkningsbarn føler seg stigmatisert og dårlig behandlet, bl.a. av andre barn, og at barn med nedsatt funksjonsevne klager over at deres rettigheter ikke blir respektert.

20. Komiteen ber innstendig parten om å treffe alle nødvendige tiltak for å bekjempe diskriminering av barn fra minoritetsgrupper, urbefolkningsbarn og barn med nedsatt funksjonsevne, og fra tidlig alder gjøre barn kjent med retten ethvert barn har til å bli beskyttet mot diskriminering. Komiteen anbefaler også parten å nøye vurdere om det er mulig å utvide lovverket, for å beskytte barn mot diskriminering på grunnlag av alder.

21. Komiteen ber om at det i neste periodiske rapport blir gjort spesifikt rede for hvilke barnekonvensjons-relevante tiltak og programmer som er satt i gang av parten, for å følge opp erklæringen og handlingsplanen som ble vedtatt på Verdenskonferansen mot rasisme, rasediskriminering, fremmedfrykt og relatert intoleranse i Durban i 2001, og sluttokumentet fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009, under hensyntagen til komiteens generelle kommentar nr. 1 (CRC/GC/2001/1), om utdanningens formål.

Barnets beste

22. Komiteen setter pris på at barnets beste blir framhevet som et veiledende prinsipp i de nye saksbehandlingsreglene fra 2004 og i endringene i barneloven fra 2006, som begge refererer til beskyttelse av barn i barnefordelingssaker, samt i den nye utlendingsloven fra 2008, som regulerer behandlingen av søknader fra barn om asyl eller opphold på humanitært grunnlag. Komiteen er likevel betenkt over at prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, fortsatt ikke gjelder på alle områder som angår barn, som f.eks. i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og at de som er ansvarlig for å ta hensyn til barnets beste, ikke alltid har god nok opplæring til å kunne foreta en grundig vurdering av hva som er til det beste for barnet i hvert enkelt tilfelle.

23. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir behørig innarbeidet i alle lovbestemmelser og i rettslige og administrative beslutningsprosesser, herunder familierelaterte prosesser og prosesser som gjelder alternativ omsorg og innvandring, samt i alle prosjekter, programmer og tjenester som har innvirkning på barn. Komiteen anbefaler også parten å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna.

Respekt for barnets synspunkter

24. Komiteen er glad for at det er gjort endringer i barneloven og barnevernloven som senker aldersgrensen for når barn har rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i saker som berører dem, fra 12 til 7 år, og at også yngre barn kan bli hørt. Komiteen er imidlertid betenkt over at barnets rett til å bli hørt ikke er fullt ut implementert i praksis eller effektivt praktisert i alle faser av prosesser der man treffer beslutninger eller kommer fram til ordninger for barns liv, særlig i saker om omsorg for barn og i utlendingssaker. Komiteen beklager at barn bare har rett til å bli hørt i helsespørsmål

etter at de er fylt 12 år. Komiteen merker seg med interesse at et pilotprosjekt i 21 kommuner vil gi barn rett til å stemme ved lokalvalgene fra de er fylt 16 år.

25. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å implementere fullt ut artikkel 12 i konvensjonen, og fremme behørig respekt for synspunktene til barn i alle aldre i administrative og rettslige prosesser, herunder i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og i samfunnet som helhet. Komiteen anbefaler også at parten fremmer barns deltakelse, hjelper dem med å utøve denne retten i praksis og sørger for at det blir tatt behørig hensyn til deres synspunkter i alle forhold som angår dem i familien, på skolen, i andre institusjoner for barn, i lokalsamfunnet, i utformingen av den nasjonale politikken og i evalueringen av planer, programmer og politikk. I tråd med artikkel 29 i konvensjonen oppfordrer komiteen parten til å sørge for at pilotprosjektet vedrørende stemmerett fra 16 års alder blir behørig støttet, ved at det blir sørget for opplæring i borgerrettigheter og menneskerettigheter, og at prosjektets konsekvenser for unge menneskers rolle som borgere blir evaluert. Komiteen anbefaler at parten tar hensyn til komiteens generelle kommentar nr. 12 fra 2009, om barnets rett til å bli hørt (CRC/C/GC/12).

4. Sivile rettigheter og friheter (artiklene 7, 8, 13-17 og 19 og artikkel 37 bokstav a) i konvensjonen)

Tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet

26. Komiteen hilser velkommen endringen i opplæringsloven for skolefaget som nå heter "Religion, livssyn og etikk", for å indikere at barn bør gis en objektiv orientering om ulike tilnærminger til de grunnleggende spørsmål og utfordringer i menneskelivet, men komiteen stiller spørsmål ved hvordan dette blir gjennomført i praksis. Komiteen er videre bekymret for barn i en del isolerte religiøse trossamfunn, der det sjelden blir undersøkt om formålet med opplæringen er i samsvar med norsk lov.

27. Komiteen anbefaler parten å gjennomføre en undersøkelse for å klarlegge i hvilken grad målene med det reviderte skolefaget "Religion, livssyn og etikk" blir nådd, og hva slags støtte lærerne har behov for, for å realisere målsettingen med dette faget på en tilfredsstillende måte. Komiteen anbefaler videre at parten undersøker undervisningspraksisen og formålene med opplæringen i isolerte religiøse trossamfunn, for å finne ut om de er i samsvar med barnets rett til en helhetlig, menneskerettsorientert opplæring.

Vern om privatlivet

28. Komiteen er betenkt over informasjon den har fått om at foreldre krenker sine barns rett til privatliv, ved å legge ut personlige opplysninger om dem på nettsider, noen ganger for å underbygge sitt syn i barnefordelingskonflikter.

29. Komiteen anbefaler parten å gi det norske datatilsynet mandat til å forhindre at foreldre eller andre legger ut opplysninger om barn som krenker barnas rett til privatliv, og som ikke er til barnas beste.

Oppfølging av FNs undersøkelse av vold mot barn

30. Komiteen merker seg med tilfredshet de tiltak parten har truffet for å følge opp anbefalingene i FNs rapport om vold mot barn. Komiteen er særlig tilfreds med handlingsplanen mot vold i nære relasjoner (2004-2007), som også resulterte i at en ny bestemmelse om vold i nære relasjoner ble tatt inn i straffeloven. Komiteen merker seg også med interesse at det er fremmet forslag om endringer i barneloven når det gjelder vold mot barn, og at dette nå er til behandling i Stortinget. Komiteen setter ellers stor pris på støtten parten har gitt til FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn.

31. **Med henvisning til FNs rapport om vold mot barn anbefaler komiteen parten å:**

a) **treffe alle nødvendige tiltak for å følge opp anbefalingene i FN-rapporten om vold mot barn (A/61/299), samtidig som det tas hensyn til sluttdokumentet og anbefalingene fra de regionale konsultasjonene for Europa og Sentral-Asia (som ble holdt i Ljubljana i Slovenia 5.-7. juli 2005). Komiteen ber parten vie særlig oppmerksomhet til anbefalingene om å:**

- 1) **forby alle former for vold mot barn**
- 2) **prioritere forebygging**
- 3) **sikre barns medvirkning**
- 4) **styrke det internasjonale engasjementet**

b) **bruke anbefalingene i rapporten som et redskap for handling, i samarbeid med det sivile samfunn, og særlig med medvirkning fra barna selv, for å sikre at alle barn blir beskyttet mot alle former for fysisk, seksuell og psykisk vold, og skape framdrift i arbeidet med konkrete og tidfestede tiltak, for å forebygge og bekjempe vold og overgrep, og**

c) **samarbeide med og fortsette å støtte FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn.**

5. **Familiemiljø og alternativ omsorg (artikkel 5, artikkel 18 nr. 1-2, artiklene 9-11, 19-21 og 25, artikkel 27 nr. 4 og artikkel 39 i konvensjonen)**

Familiemiljø

32. Komiteen hilser velkommen utvidelsen av fars del av foreldrepermisjonen til ti uker. Komiteen merker seg også at samboende foreldre automatisk får felles foreldreansvar for sine barn etter barneloven, og at familierådgivningstjenestene er utvidet og styrket, for å hjelpe foreldre med deres oppgaver og ansvar. Komiteen er imidlertid betenkt over opplysninger den har fått om at dommere og eksperter ikke alltid er godt nok kvalifisert i saker som gjelder separasjon og konflikt, at barn i slike tilfeller ikke får hjelp til å holde kontakten med begge foreldrene, når dette er til beste for dem, og at barns rett til å med sine foreldre ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til når en forelder trues av utvisning. Komiteen er videre bekymret for at det ikke gjøres nok for å sikre at barn får opprettholde kontakten med foreldre som er i fengsel. Det bekymrer også komiteen at barnevernet må ha samtykke fra foreldrene før de kan

hjelpe et barn, unntatt i tilfeller der det er snakk om alvorlig omsorgssvikt eller alvorlige overgrep, og komiteen frykter at dette kan føre til at barn som har behov for hjelp, ikke får den hjelpen de trenger.

33. Komiteen anbefaler parten å styrke innsatsen for å bistå foreldre med å utøve sitt foreldreansvar på en kompetent måte, styrke kompetansen til alle fagfolk og andre som er involvert i veiledning, konfliktløsning eller saker som gjelder familieoppløsning, for å hindre at familier blir oppløst eller finne best mulig løsninger når det gjelder barnefordeling, og hjelpe barn til å opprettholde kontakten med begge foreldre ved skilsmisse eller separasjon, samtidig som de hele tiden tar hensyn til hva som er best for barnet. Komiteen anbefaler også at det blir tatt behørig hensyn til barns rett til å leve med sine foreldre når det blir vurdert å utvise en forelder, og at fengselsmyndighetene tilrettelegger besøksordninger for barn som har far eller mor i fengsel. Komiteen anbefaler videre at barn gis rett til å henvende seg til barnevernet uavhengig av samtykke fra foreldrene, dersom det å informere foreldrene kan være til hinder for å gi barnet hjelp.

Barn som er fratatt sitt familiemiljø

34. Komiteen merker seg at parten har arbeidet for å redusere antallet barn som blir plassert i institusjon, og heller plassere barn som ikke kan være hos foreldrene, i fosterhjem, når dette er mulig. Men det bekymrer komiteen at antallet barn som blir fjernet fra familien, har økt, på tross av omfattende bruk av forebyggende tiltak i hjemmet. Komiteen merker seg med beklagelse at ikke alle barn som er plassert i fosterhjem, har fått oppnevnt tilsynsfører, og at ikke alle tilsynsførere er godt nok kvalifisert for oppgaven. Det bekymrer også komiteen at det ikke foreligger tilfredsstillende alternativer alle steder, og at plasseringen av et barn derfor noen ganger kan være et resultat av tilfeldigheter. Komiteen er også betenkt over at barnevernet, som er ansvarlig for å gi barn og familier hjelp i hjemmet, og for plassering av barn i alternativ omsorg, er betydelig underfinansiert og har begrenset kapasitet til å drive forebyggende arbeid og oppfølging av barn som er plassert i fosterfamilier eller fosterhjem.

35. Komiteen anbefaler parten å tilføre barnevernet de nødvendige ressurser, slik at det kan utvide og intensivere det forebyggende arbeidet i familier der det er fare for at barna ikke får den nødvendige omsorg og støtte, og sørge for at det foreligger alternative ordninger som kan gi barna den form for omsorg som er best for dem, dersom man ikke lykkes med forebyggende tiltak. Komiteen anbefaler videre at parten sørger for tett oppfølging av barn som er plassert i alternativ omsorg, at den regelmessig foretar en vurdering av om det er mulig å la barna flytte tilbake til sin familie, og at parten, dersom et barn blir værende i alternativ omsorg til det har nådd myndighetsalderen, tilrettelegger for barnets overgang til det voksne liv. Komiteen anbefaler også at parten tar i betraktning Retningslinjer for alternativ omsorg for barn i FN-resolusjon A/RES/64/142, som ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 2009.

Overgrep og omsorgssvikt

36. Komiteen merker seg med tilfredshet de mange handlingsplaner parten har utarbeidet for å forebygge omsorgssvikt og overgrep mot barn. Komiteen er glad for at det er gitt opplæring til dommere, eksperter og jurister om vold og overgrep, og om vurdering av foreldreretten i saker der det er mistanke om vold og misbruk. Det bekymrer imidlertid komiteen at barnevernet i enkelte deler av landet ikke har de nødvendige ressurser og den kompetanse som trengs for å identifisere og hjelpe barn som er utsatt for vold, og at den eksisterende alarmtelefonen ikke er godt nok kjent blant barn. Det bekymrer også komiteen at kompetansen er begrenset når det gjelder takling av vold i familier fra forskjellige kulturer og veiledning om barneoppdragelse uten vold.

37. Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn og deres familier i alle deler av landet får den bistand de trenger, under hensyntagen til respekt for andre kulturer, og at barn får informasjon om alarmtelefonen og hvor de kan få hjelp.

6. Grunnleggende helse og velferd (artikkel 6, artikkel 18 nr. 3, artiklene 23, 24 og 26 og artikkel 27 nr. 1-3 i konvensjonen)

Helse og tilgang til helsetjenester

38. Komiteen merker seg med tilfredshet handlingsplanene for bedre kosthold (til 2007) og for fysisk aktivitet (2005-2009). Komiteen anerkjenner partens innsats for å styrke helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Men det bekymrer komiteen at disse tjenestene og kvaliteten på dem ifølge informasjon komiteen har mottatt, bl. a. fra barn, fremdeles varierer fra kommune til kommune.

39. Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn har tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene.

Unge menneskers helse

40. Komiteen hilser velkommen veilederen for tidlig intervensjon for å forebygge narkotika- og alkoholproblemer som ble lansert i 2009, og Opptappingsplanen for rusfeltet, som starter i 2010. Komiteen merker seg atrusmisbruket blant barn og unge har vært stabilt eller gått litt ned de siste årene, men det bekymrer komiteen at nivået fortsatt er høyt. Komiteen er også alvorlig bekymret over det store antallet unge mennesker som dør av overdoser.

41. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet for å redusere misbruket av rusmidler, og ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 4 (CRC/GC/2003/4), om unge menneskers helse og utvikling, i dette arbeidet.

Psykisk helsevern

42. Komiteen merker seg at det arbeides for å forbedre de psykiske helsetjenestene for barn og unge gjennom Opptappingsplanen for psykisk helse, men komiteen er betenkt over at ventetiden i psykisk helsevern for barn og unge har økt. Komiteen er også alvorlig bekymret over undersøkelser som viser at det i løpet av kort tid har vært en sterk økning i utskrivning av sentralstimulerende midler som Ritalin og Concerta til barn som har fått diagnosen ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder).

43. **Komiteen anbefaler partene å fortsette å utvikle alle områder av det psykiske helsevernet for barn og unge, herunder forebygging, behandling av vanlige psykiske helseproblemer i primærhelsetjenesten og spesialistbehandling for alvorlige lidelser gjennom et økende antall spesialutdannede fagpersoner som arbeider med barn innenfor det psykiske helsevernet, og redusere ventetiden for psykiske helsetjenester. Komiteen anbefaler også at partene nøye gjennomgår problemene med den altfor omfattende bruken av sentralstimulerende midler i behandlingen av psykiske problemer hos barn, og at de treffer tiltak for å gi barn som har fått diagnosen ADHD, og deres foreldre og lærere, tilgang til et bredt spekter av psykologiske, pedagogiske og sosiale tiltak og behandlingsmuligheter.**

Skadelig tradisjonsbestemt praksis

44. Komiteen merker seg og setter pris på at det i 2008 ble satt i verk handlingsplaner mot kjønnslemlesting av jenter og mot tvangsekteskap, og tiltak for å bekjempe disse problemene, men komiteen er betenkt over rapporter som viser at antallet tvangsekteskap og ekteskap mellom nære slektninger har økt. Komiteen er også betenkt over rapporter om at tilfeller av kjønnslemlesting ikke blir systematisk registrert og rettsforfulgt, og at selv anmeldte forhold ikke er blitt etterforsket av politiet på grunn av begrensede ressurser og manglende samarbeid mellom relevante institusjoner.

45. **Komiteen oppfordrer partene til å videreføre og styrke de forebyggende og beskyttende tiltakene, særlig når det gjelder barn, for å bekjempe problemene med kjønnslemlesting, tvangsekteskap og ekteskap mellom slektninger, herunder straffeforfølgelse av de som står bak disse handlingene. Komiteen oppfordrer partene til å samarbeide med lokale ledere og frivillige organisasjoner, for å spre kunnskap om de negative virkningene av slik praksis, analysere informasjon som er samlet inn om tvangsekteskap, for å finne den reelle årsaken til den rapporterte økningen i slike ekteskap i Norge, og inkludere kampen mot kjønnslemlesting og tvangsekteskap i landets internasjonale samarbeid.**

Retten til en akseptabel levestandard

46. Komiteen merker seg den økte fokuseringen på barn som lever under fattigdomsgrensen, særlig i familier med arbeidsledige foreldre eller lavt utdanningsnivå, familier med eneforsørger, familier med mange barn og innvandrersfamilier. Komiteen hilser velkommen tiltak som er rettet mot familier og barn, men det bekymrer komiteen at tiltakene ikke spesifikt beskytter barn mot den negative effekten som fattigdom har på utvikling, helse og utdanning. Komiteen er også betenkt over at andelen fattige varierer rundt om i landet, bl.a. som følge av ulikt og usystematisk fordelte tilskudd til familienes inntekt, og at kommunale boliger, der mange familier med lav inntekt bor, ikke er omgjort til mer barnevennlige miljøer.

47. **Komiteen anbefaler partene å treffe tiltak for å beskytte barn som lever i fattigdom mot skadelige følger av denne situasjonen, særlig gjennom spesifikk omsorg og opplæring i tidlig alder, målrettede programmer i skolen for å kompensere for manglende utvikling og læring, tiltak for bedre kosthold og helse**

for barn fra ressursvake grupper og tiltak for å gjøre kommunale boliger mer barnevennlige. Komiteen ber videre innstendig parten om å sørge for at fattige familier får den nødvendige bistand uavhengig av hvor i landet de bor.

7. Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter (artiklene 28, 29 og 31 i konvensjonen)

Utdanning, herunder yrkesopplæring og yrkesveiledning

48. Komiteen merker seg at parten har som mål å sikre barnehageplass av høy kvalitet til alle småbarn, men det bekymrer komiteen at barn med innvandrerbakgrunn er underrepresentert, på tross av en ekstrabevilgning som er øremerket for å inkludere nyankomne flyktningsbarn. Komiteen er også betenkt over at en del kommuner ikke følger de nye læreplanene i grunnleggende norsk og morsmål, noe som får negative følger for hele skolegangen til barna. Frafallsprosenten blant barna, herunder de som tilhører majoritetsbefolkningen, og både fra studieforberedende og yrkesforberedende videregående skole, bekymrer også komiteen. Komiteen hilser velkommen de mange tiltakene for å bekjempe mobbing i barnehager og skoler, men er alvorlig bekymret over at det rapporteres om så mange tilfeller av mobbing fra slike institusjoner.

49. **Komiteen oppfordrer parten til å intensivere arbeidet med å opplyse alle foreldre om verdien av at barna får opplæring i tidlig alder, og skaffe plass i barnehager av god kvalitet til alle barn, særlig innvandrerbarn og andre barn som har behov for støtte til tidlig opplæring. Komiteen anbefaler også at parten innstendig anmoder kommunene om å innføre de nye språklæreplanene i sine skoler, slik at barna blir bedre i stand til å følge undervisningen, og at parten treffer tiltak for å sikre at barna fullfører skolegangen, med særlig fokus på grupper som tradisjonelt har høy frafallsprosent. Komiteen anbefaler videre at parten viderefører og styrker innsatsen for å bekjempe mobbing i skolen, og at den inviterer barna til å delta i arbeidet med å redusere og eliminere slik skadelig atferd.**

8. Spesielle beskyttelsestiltak (artiklene 22, 38, 39 og 40, artikkel 37 bokstav b) og d) og artiklene 30 og 32-36 i konvensjonen)

Flyktningsbarn, asylsøkende barn og enslige barn

50. Komiteen er glad for at parten vil prioritere saker der enslige asylsøkere er involvert. Komiteen merker seg med interesse at den nye utlendingsloven og den nye utlendingsforskriften spesifiserer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, og senker terskelen for å gi barn oppholdstillatelse. Komiteen ser også positivt på at det nye kapitlet - kapittel 5A - i barnevernloven overfører ansvaret for enslige barn til barnevernet. Men komiteen uttrykker bekymring over:

- a) den overfladiske vurderingen av hvilke barn som er rammet av væpnet konflikt,
- b) den lange tiden det tar før det blir tatt en avgjørelse i slike saker,
- c) at verger ofte er overbelastet, slik at de ikke er i stand til å skjøtte sine oppgaver på en tilfredsstillende måte,

- d) at parten vurderer å bruke metoder for å fastslå alder som anses som usømmelige, kulturelt ufølsomme og stort sett upålitelige,
- e) at stadig flere enslige barn har forsvunnet fra asylmottakene,
- f) at enslige mindreårige asylsøkere ikke blir fulgt opp på betryggende vis av barnevernet.

51. Komiteen er også betenkt over at parten har begrenset barnevernets ansvarsområde til barn under 15 år, noe som innebærer at eldre barn får mindre hjelp, og at det foreligger rapporter om at barn som har tilbrakt mange år i Norge, kan bli sendt ut av landet, på tross av partens forsikring om at det vil bli lagt vekt på barnas tilknytning til Norge i saker som gjelder oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, og selv om det foreligger grundig dokumentasjon på at de har tilknytning til Norge. Komiteen er også betenkt over partens planer om å etablere omsorgs- og opplæringscenter for enslige mindreårige asylsøkere i deres opprinnelsesland, siden disse barna for det meste kommer fra land som er preget av krig og konflikt, der man ikke kan garantere for deres sikkerhet.

52. **Komiteen anbefaler parten å:**

- a) **foreta en grundig vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt, og sørge for rehabilitering og sosial reintegrering av disse barna,**
- b) **oppnevne, så raskt som mulig, verger som kan bistå mindreårige asylsøkere og hjelpe dem med å forstå prosedyrene, og klargjøre vergenes rolle gjennom endringene som det er tatt initiativ til i vergemålslovgivningen,**
- c) **treffe tiltak for å redusere tiden asylsøkere må vente før de får svar på asylsøknaden,**
- d) **sørge for at prosedyrene for å fastslå alderen til asylsøkere blir gjennomført på en måte som er vitenskapelig, sikker, barne- og kjønns sensitiv og rettferdig, og som ikke krenker barnets fysiske integritet,**
- e) **utvide ansvarsområdet for barnevernet til å omfatte også barn på 15, 16 og 17 år, som planlagt,**
- f) **sørge for at disse barna blir nøye fulgt opp mens de er i Norge,**
- g) **forsikre seg om at barn ikke forsvinner og faller i hendene på menneskehandlere og andre som utnytter dem,**
- h) **etterforske tilfeller der barn er forsvunnet, og prøve å finne barn som blir holdt skjult,**
- i) **unngå å sende barn tilbake til utrygge steder som de har flyktet fra, og benytte deres opphold i Norge til å utstyre dem med kompetanse og**

ferdigheter som de vil få behov for når de vender tilbake under mer fredelige forhold,

j) sørge for at det alltid blir tatt grunnleggende hensyn til barnets beste og barnets tilknytning til Norge når det skal tas en avgjørelse om et barns framtid, og

k) ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 6 (2005), om behandling av enslige barn og enslige barn med følgepersoner utenfor deres opprinnelige hjemland.

Bortføring, salg og handel med barn

53. Komiteen merker seg med interesse at straffelovens bestemmelse om menneskehandel (§ 224) ble endret i juni 2006, for å få uttrykkelig fram at også det å utnytte og forlede noen til tiggende, rammes av loven. Komiteen merker seg med tilfredshet at det eksisterer en koordineringsenhet for ofre for menneskehandel (KOM), et prosjekt for nasjonal samordning av bistand til og beskyttelse av ofre for menneskehandel. Det bekymrer imidlertid komiteen at informasjonen om barn som er offer for menneskehandel, er fragmentarisk, og at menneskehandlere og personer som utnytter barn som er offer for menneskehandel, sjelden blir arrestert og stilt for retten.

54. **Komiteen anbefaler parten å:**

a) evaluere handlingsplanen som ble avsluttet i 2009, og bruke erfaringene til å utarbeide en ny handlingsplan,

b) sette fokus på barn som er offer for menneskehandel, og bevilge de nødvendige menneskelige og økonomiske ressurser til de enheter som har som oppgave å bekjempe denne forbrytelsen,

c) utvikle og iverksette tiltak for systematisk å identifisere offer for menneskehandel, håndheve lovene som kriminaliserer bortføring, salg og handel med mennesker, og forsikre seg om at ofrene blir behandlet på kompetent vis.

Seksuell utnyttning og seksuelle overgrep

55. Komiteen hilser velkommen nye bestemmelser og endringer i straffeloven når det gjelder seksuell utnyttning og seksuelle overgrep, herunder en bestemmelse om barnepornografi og en bestemmelse om det å møte et barn i den hensikt å begå et seksuelt overgrep. Komiteen er også glad for strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005-2009). Komiteen merker seg med interesse at det er gjennomført et prosjekt for å kartlegge omfanget av bl.a. seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen merker seg også med tilfredshet at det er opprettet "barnehus", som skal gi hjelp til barn som utsettes for overgrep, herunder seksuelle overgrep. Men komiteen beklager den begrensede kompetansen når det gjelder å følge opp tilfeller av seksuell utnyttning og seksuelle overgrep. Komiteen er også betenkt over at det går så lang tid mellom anmeldelse og etterforskning i saker der det er snakk om seksuelt misbruk, selv om det er lovfestet at det skal foretas avhør innen to uker.

56. **Komiteen anbefaler parten å:**

a) **fortsette å føre en hensiktsmessig politikk og iverksette egnede programmer for forebygging av seksuelle overgrep, rehabilitering og sosial reintegrering av barn som har vært offer for seksuelle overgrep, i samsvar med erklæringene og handlingsplanene og det globale engasjementet som ble vedtatt på verdenskongressene mot seksuell utnyttning av barn i 1996, 2001 og 2008, og sluttdokumentene fra andre internasjonale konferanser om dette problemet,**

b) **opprette flere barnehus i alle fylker, og gi disse det de trenger av menneskelige og økonomiske ressurser,**

c) **sørge for at barn som er blitt utnyttet og utsatt for overgrep får hjelp så snart som mulig,**

d) **sørge for at kunnskap om seksuell utnyttning og seksuelle overgrep blir en integrert del av utdanningen for fagpersoner som arbeider med barn og for å beskytte barn, og**

e) **sette forgang i etterforskningen av seksuelle overgrep, i samsvar med den lovfestede 14-dagersfristen.**

Behandling av barn som er i konflikt med loven

57. Komiteen merker seg, som det ble påpekt under dialogen med parten, at antallet barn under 18 år som er i fengsel i Norge er lavt, og at barn og ungdom som er innsatt får spesiell oppfølging av fengselsbetjeningen for å forebygge skadelige virkninger av fengselsoppholdet. Men komiteen er betenkt over at det har vært en økning i antallet fengslede barn, og at disse barna ikke blir holdt atskilt fra de voksne innsatte. Komiteen merker seg også med bekymring at de fysiske forholdene i fengslet ikke alltid er egnet for barn, og at opplæring av fengselsbetjeningen i hvordan de skal behandle mindreårige lovovertrедere ikke er obligatorisk. Det bekymrer også komiteen at det mangler informasjon om den rettslige og prosessuelle behandlingen av lovovertrедere under 15 år.

58. **Komiteen ber innstendig parten om å sørge for at standardene for behandling av mindreårige lovovertrедere blir fulgt opp i sin helhet, særlig artikkel 37 bokstav b) og artiklene 40 og 39 i konvensjonen, samt FNs minstestandarder for håndtering av ungdomskriminelle (“Beijing-reglene”), FNs retningslinjer for forebygging av ungdomskriminalitet (“Riyadh-retningslinjene”) og FNs regler for beskyttelse av mindreårige som er fratatt friheten (“Havanna-reglene”). Komiteen anbefaler spesielt at parten, i samsvar med komiteens generelle kommentar nr. 10, om rettighetene til barn som er i konflikt med loven (CRC/C/GC/10, 2007):**

a) **forsikrer seg om at barn bare blir holdt internert som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og reduserer antallet barn som sitter i fengsel, gjennom aktiv bruk av alternative tiltak overfor mindreårige lovovertrедere, når dette er hensiktsmessig,**

- b) sørger for at fengsling, når denne løsningen blir valgt, skjer i samsvar med lov og rett og uten at barnets rettigheter, slik disse framgår av konvensjonen, blir krenket,**
- c) forsikrer seg om at mindreårige blir holdt atskilt fra voksne innsatte, både ved varetektsfengsling før saken kommer opp, og ved soning av idømt fengselsstraff,**
- d) treffer de nødvendige tiltak for å sikre at personer som arbeider med barn i rettssystemet, dommere i ungdomsdomstoler, fengselsbetjening, tilsynsførere etc. får behørig opplæring,**
- e) aktivt bruker tiden mindreårige tilbringer i fengsel til rehabilitering og utdanning, herunder yrkesopplæring,**
- f) sørger for at alle barn som begår lovbrudd før de er fylt 15 år, blir behandlet av sivile eller administrative myndigheter i samsvar med barnekonvensjonen og internasjonale standarder, og særlig at de har tilgang til alternative tiltak.**

Beskyttelse av personer som er vitne til eller offer for forbrytelser

59. **Komiteen anbefaler også parten å sørge for, gjennom egnede lovbestemmelser og forskrifter, at alle barn som er vitne til og/eller offer for forbrytelser, f.eks. barn som er offer for overgrep, vold i hjemmet, seksuell og økonomisk utnyttning, bortføring eller menneskehandel, og barn som er vitne til slike forbrytelser, blir gitt den beskyttelse som konvensjonen krever, og at parten fullt ut tar hensyn til FNs retningslinjer for behandling av saker der barn er involvert som offer for eller vitne til forbrytelser (vedlegg til FNs økonomiske og sosiale råds resolusjon 2005/20 av 22. juli 2005).**

Barn som tilhører minoritetsgrupper eller urbefolkningsgrupper

60. **Komiteen gleder seg over partens innsats for å sikre rettighetene til minoritetsbarn og urbefolkningsbarn og merker seg den nye handlingsplanen for å fremme likestilling og forebygge etnisk diskriminering (2009-2012), handlingsplanen for å styrke samiske språk og handlingsplanen for å bedre levestandarden for romfolket i Oslo. Komiteen merker seg også med interesse at parten vil oppfordre massemedia til å ta spesielt hensyn til de språklige behov hos barn som tilhører urbefolkningsgrupper. Men det bekymrer komiteen at hjelpen fra barnevernet til barn av etniske minoriteter er av mye lavere standard, og at 10 % av barn med innvandrerbakgrunn har opplevd trusler eller vold på grunn av sin kulturelle bakgrunn, samt at gutter med minoritetsbakgrunn oftere opplever mobbing enn barn fra flertallsbefolkningen.**

61. **Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering.**

9. Ratifisering av internasjonale avtaler

62. Komiteen anbefaler at parten vurderer å ratifisere internasjonale menneskerettighetsdokumenter som også er relevante for gjennomføringen av barns rettigheter, og som Norge ennå ikke er part i, nærmere bestemt Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier, Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, Den internasjonale konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning og den frivillige tilleggsprotokollen til Den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

10. Oppfølging og spredning

Oppfølging

63. Komiteen anbefaler parten å treffe alle nødvendige tiltak for å sikre at de foreliggende anbefalingene blir fulgt opp i sin helhet, bl.a. gjennom å formidle dem til nasjonalforsamlingen (Stortinget), relevante departementer og Høyesterett, og til lokale myndigheter, når dette er relevant, for behørig vurdering og videre oppfølging.

Spredning

64. Komiteen anbefaler videre at partens fjerde periodiske rapport og de skriftlige svarene til komiteen, samt de relaterte anbefalinger (avsluttende merknader), blir gjort allment tilgjengelig på landets språk, herunder (men ikke bare) gjennom Internett til hele befolkningen, til sivilsamfunnsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner, profesjonsgrupper og barn, for å skape debatt og bevissthet om konvensjonen, om gjennomføringen av den og om tilsynet med gjennomføringen.

11. Neste rapport

65. I samsvar med anbefalingen om den periodiske rapporteringen som ble vedtatt av komiteen og beskrevet i komiteens rapporter CRC/C/114 og CRC/C/124, og med henvisning til at partens femte periodiske rapport skal legges fram innen tre år etter gjennomgangen av den fjerde periodiske rapporten, ber komiteen parten om å legge fram en konsolidert femte og sjette periodisk rapport 6. oktober 2016 (dvs. 18 måneder før den dato som er fastsatt i konvensjonen for framlegging av den sjette periodiske rapporten). Denne rapporten skal ikke overstige 120 sider (se CRC/C/118). Komiteen forventer deretter at parten rapporterer hvert femte år, slik komiteen har bestemt.